

FRANJO KSAVER KUHAČ I MORAVSKA

JARMILA PROCHÁZKOVÁ

Institut za etnologiju Češke akademije znanosti
Odsjek za povijest glazbe
Puškinovo n-m. 9
Z-160 00 PRAG 6, ČEŠKA REPUBLIKA

UDK/UDC: 78.072(437.2) Kuhač

Izvorni znanstveni rad/
Original Scientific Paper
Primljeno/Received: 6. 3. 2013.
Prihvaćeno/Accepted: 18. 4. 2013.

Nacrtak

Ovo istraživanje dokumentira kontakte Franje Ksavera Kuhača s češkim glazbenim krugovima u Moravskoj te njegovo zanimanje za tradicijsku kulturu lokalne hrvatske dijaspore. Ključnu je ulogu pritom odigralo njegovo prijateljstvo s pravnikom Sigismundom Vašátkom (1831-1886) koji je uspostavio kontakte s ličnostima okupljenim u češkom glazbenom društvu *Beseda brněnská*. Tako se u Kuhačevu opusu našla kantata *Na grobu Sv. Metoda*, uglazbljujući tekst pjesnika iz Brna Vladimíra Št'astnýja (1841-1910) u prijevodu Ivana Trnskog. Njihovo je poznanstvo također dokumentirano Kuhačevim objavljivanjem triju narodnih pjesama moravskih Hrvata koje je upoznao u zbirci Františka Sušila (1804-1868), kao i, na primjer, iz torza *Sbírka písní slovanských* (Brno 1851), sačuvanog u Kuhačevoj ostavštini u Zagrebu. I obratno, Vašátkova jedinstvena

knjižnica sadrži reprezentativnu zbirku južnoslavenske literature, a nakon njegove smrti pohranjena je u klubu *Muzejni spolek*, gdje je stajala na raspolaganju širokom krugu intelektualaca u Brnu, uključujući Leoša Janáčka (1854-1928). U Vašátkovim pismima adresiranim na njegova hrvatskog prijatelja nalaze se, osim bilježaka o razmjeni knjiga, i poziv Kuhaču na koncert u Brnu (31. kolovoza 1879) i preporuka svećeniku Josefu Nehudeku (1826-1905), koji je omogućio hrvatskom etnografu da kasnije primi pisani izvještaj o životu moravskih Hrvata u selu Frélichov (Frjelištorf).

Ključne riječi: Franjo Ksaver Kuhač, Moravska, Sigismund Vašátko, František Sušil, František Pivoda, Josef Nehudek, moravski Hrvati, tradicijska kultura, klub *Muzejni spolek*

Odnos između predstavnika češkog i hrvatskog glazbenog života ima dugu tradiciju; bio je značajno ožvijen u drugoj i trećoj četvrtini 19. stoljeća.¹ Boravke

¹ Tu svijest su također podržavali profili hrvatskih skladatelja objavljeni u nizu kalendara najveće češke izdavačke kuće (*Kalendář českých hudebníků na rok 1896 s podobiznami Ivana šl. Zajce, Franja Ž. Kuhače a Vatroslava Lisinského*, sv. XIV, František Antonín Urbánek, Prag 1896; Kuhač je spomenut na

Stanka Vraza i Vatroslava Lisinskog u Pragu slijedio je 1870-ih Franjo Ksaver Kuhač, čiju je izdavačku djelatnost i kontakte s praškim glazbenim krugovima objasnila Michaela Freemanová.² Zahvaljujući njegovim tekstovima objavljenim u *Hudební Listy*, što ih je 1870-ih objavljivao František Pivoda, Kuhač je uskoro privukao pažnju na sebe češkog glazboljubivog društva; deset godina kasnije izazvao je senzaciju svojim člankom o odnosu austrijske nacionalne himne i hrvatske narodne pjesme *V jutro rano*, objavljenim u *Kroatische Revue*.³ U Kuhačevoj ostavštini postoje mnoge indicije i izvori koji dokumentiraju ne samo njegove kontakte s praškom sredinom, nego i s umjetnicima i intelektualcima iz Moravske. Ovu je temu kratko načeo Dragutin Pevec, koji je uputio na Kuhačevo zanimanje za tradicionalnu kulturu hrvatske manjine u Moravskoj, podsjećajući na pjesme koje je zabilježio u hrvatskim selima moravski sakupljač i svećenik František Sušil (1804-1868). Sadašnje istraživanje izvora ponudilo je druge, dosad nepoznate činjenice i dotjeralo u tančine naše poznavanje ne samo međusobne suradnje Kuhača i Pivode nego i Kuhača i moravskog odvjetnika i glazbenika Sigismunda Vašátka.

Prvo, nužno je naglasiti činjenicu da su ti kontakti zasigurno započeli u Beču gdje su mladi umjetnici i studenti došli studirati. Kuhačevi studiji u Beču datiraju u 1850-te, dok je František Pivoda došao u Beč u rujnu 1844. godine studirati glazbu i pedagogiju; međutim, od 1853. nadalje Pivoda je radio u Beču samo tijekom zimske sezone, a ljeta je provodio u Češkoj sa svojim poslodavcem da bi se 1860. trajno naselio u Pragu.⁴ Vašátko⁵ je studirao pravo u Beču do 1851, a 1858. završavao je svoju tezu i radio u Mödlingu; grad je napustio tek 1860. I upravo su ondje, u glavnom gradu Monarhije, mladi ljudi iz čeških zemalja i iz drugih slavenskih zemalja imali prilike susretati se, a Južni Slaveni bili su među najživahnijim članovima te zajednice. Studentski zbor koji su tvorili pripadnici slavenskih nacija utemeljio je u Beču Hynek Vojáček koji je studirao na Filozofskom fakultetu od 1845.⁶ Njegov je rad na tom području prestao 1853. kada se za stalno preselio u St. Petersburg, a zamijenio ga je Arnošt Tovačovský-Förchgott, skladatelj i zborovođa

str. 26-28). Nedavno je taj predmet raspravila Lenka KYLIČ: Hudební křižovatky — Čechy, Morava a Balkán, *Harmonie*, studeni 2007, 32-34; prosinac 2007, 4, 6-7.

² Michaela FREEMANOVÁ: Slovanství v zrcadle koncertního života, dobové hudební kritiky a literatury, u: Z. HOJDA — M. OTTLOVÁ — R. PRAHL (ur.): »Slavme slavní slávu Slávov slavných«: slovanství a česká kultura 19. století, Koniasch Latin Press, Prag 2006, 184-193; M. FREEMANOVÁ: Bohemia in the 1870s: Two views of folkloric music, u: Mirjana VESELINOVIĆ-HOFMAN (ur.): *Musical folklore as a vehicle?*, Serbian Musicological Society, Beograd 2008, 115-123.

³ F. X. KUHAČ: Ursprung der oesterr. Volkshymne, *Kroatische Revue*, 1886, sv. II, 98-101. U češkom se tisku informacija o Kuhačevu otkriću nalazi u npr.: *Světózor* (28. svibnja 1886), *Opavský týdeník* (28. srpnja 1886), *Pražský denník* (12. rujna 1886), itd.

⁴ Vidi Vladimír HORÁK: *František Pivoda — pěvecký pedagog*, UJEP, Brno 1970, 15-19.

⁵ Sigismund Vašátko (*Žďár nad Sázavou*, 1831 — Velké Meziříčí, 5. studenog 1886), amaterski glazbenik i odvjetnik. Detaljne informacije o njegovu životu sakupio je Vincenc VÁVRA: *Sbírky Musejního spolku v Brně. I. Knihovna [Zbirke Udruženja muzeja u Brnu, I. Knjižnica]*, Musejní spolek, Brno 1893, IV-VII.

⁶ Vladimír GREGOR: *Obrozeneká hudba na Moravě a ve Slezsku*, Editio Supraphon, Prag 1983, 78.

koji je u Beč došao studirati pravo 1852.⁷ Sa sobom je donio ideologiju intelektualnoga kluba *Slovanská lípa* (Slavenska lipa) iz Olomouca, koji je svoj program austroslavizma ispunjavao, na primjer, posjetima Srba i Hrvata. Svoju je proslavensku orijentaciju potpuno razvio tek u Beču; radio je u mnogim glazbenim udrugama i institucijama, te bio suutemeljitelj društava *Slovanská beseda* (1865) i *Zpěvácký slovanský spolek* (1862).⁸ Iduće godine ova je udruga sudjelovala u proslavama tisućgodišnje obljetnice dolaska sv. Ćirila i Metoda u Moravsku, a u Brnu su osvojili prvu nagradu na natjecanju zborova organiziranih u okvirima manifestacije *Národní pěvecké slavnosti* (Nacionalne pjevačke svečanosti) u Lužánky, Brno, 24. kolovoza 1863.⁹

Pavel Křížkovský¹⁰ bio je u to vrijeme zborovođa društva *Beseda Brněnská*, a njegova ćirilometodska pjesma *Ejhle, oltář Hospodinův zárí*, uglazbivši tekst Jana Soukopa,¹¹ bila je objavljena u hrvatskom prijevodu Ivana Trnskog u Zagrebu 1863. (s incipitom *Presveta nam godina se javi*); ta je tiskovina pronađena u Kuhačevoj ostavštini.¹² Pjesma se poslije pojavljivala u hrvatskim crkvenim pjesmaricama, kao npr. u zbirci *Crkvena pjesmarica* Vilka Novaka iz 1909.¹³

U Kuhačevu opusu postoji još jedna veza s moravskom sredinom i ćirilometodskim pokretom; dokumentirana je u njegovoj kantati *Na grobu Sv. Metoda*, op. 59, opet u prijevodu Ivana Trnskog. Izvorni tekst napisao je pjesnik iz Brna Vladimír Št'astný, kojega se smatralo najvažnijim moravskim pjesnikom i sljedbenikom Františka Sušila tijekom 1870-ih i 1880-ih.¹⁴

Odlomak iz zbornika *Sbírka písní slovanských* (Zbirka slavenskih pjesama), objavljenog u Brnu 1851. godine, a koju su izdali Hynek Vojáček i vjerojatno također

⁷ Arnošt Tovačovský-Förchgot (Tovačov, 28. prosinca 1825 — Beč, 18. prosinca 1874), češki skladatelj, zborovođa i pjevač bariton.

⁸ Vladimír GREGOR: Olomoucká a vídeňská léta skladatele Arnošta Förchgotta-Tovačovského, u: *Sborník Vlastivědného muzea Olomouc*, serija B, 5 (1959), 95-144; o pjevačkoj udruzi vidi str. 115-120.

⁹ Karel SÁZAVSKÝ: *Dějiny Filh. spolku Beseda Brněnská od r. 1860.-1900*, Beseda Brněnská, Brno 1900, 13-18. Kuhačev prijatelj Sigismund Vašátko (vidi niže za više informacija) sudjelovao je u odboru što je bio sastavljen za tu prigodu.

¹⁰ Pavel Křížkovský (Holasovice, 9. siječnja 1820 — Brno, 8. svibnja 1885), svećenik, skladatelj, član Starog samostana Brno gdje je podučavao Leoša Janáčka.

¹¹ Jan Nepomuk Soukop (Třebíč, 10. svibnja 1826 — Doubravice kraj Rájeca na Morávi, 26. ožujka 1892), vjerski i domoljubni pjesnik iz skupine oko Sušila, prevoditelj, sakupljač priča i legenda. Vidi: Luboš MERHAUT et al.: *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*, 4, S—Ž, Academia, Prag 2008, 271-273.

¹² Hrvatski državni arhiv (HDA), Fond Kuhač, fasc. LIII-1-4,1. U Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu ova je skladba popisana pod imenom autora teksta (u tiskovini je skladatelj spomenut uz note), a naslov joj je *Pjesma tisućgodišnjoj uspomeni dolazka sv. Ćirila i Metoda u Velegrad*, Hrvatsko pjevačko društvo »Kolo«, Zagreb [1863].

¹³ Vilko NOVAK: *Crkvena pjesmarica: za niže i više pučke, više djevojačke i nalik na njih škole*, Kraljevska sveučilišna knjižara Fr. Župana, Zagreb 1909.

¹⁴ Vladimír Št'astný (Rudíkov kod Velké Meziříčí, 17. ožujka 1841 — Obřany, okrug Brno, 20. kolovoza 1910), pjesnik, pisac, književni kritičar i publicist; radio je kao biskupski i vjerski nadzornik u školama u Brnu. Vidi: L. MERHAUT et al.: *Lexikon české literatury ...*, 730-732. Na popisu Kuhačevih djela postoje dvije verzije te skladbe, jedna u a-molu (op. 59/1, objavljena 1885) i druga u F-duru (op. 59/2, objavljena 1887).

Pavel Křížkovský, još je jedan znak pronađen u Kuhačevoj ostavštini koji sugerira uzajamnu svijest.¹⁵ Bio je to jedinstveni projekt što ga je iniciralo Moravsko nacionalno jedinstvo i čiji je cilj bio predstavljanje raznolikosti pjesmovnih i zbornskih djela slavenskih naroda. U Kuhačevoj ostavštini, pod brojem 25 zbirke, postoji četveroglasna pjesma *Mnohaja lita* s tiskanim komentarom Václava Dundera iz Lavova. Glazbeni prikazivač i sakupljač upućuje na to da je pjesma rutenskog podrijetla i naziva je »popularnom patrijarhalnom molitvom svih Slavena grko-slavenske vjere koju se čuje i na crkvenim svečanostima«. ¹⁶ Nadalje, u Kuhačevoj ostavštini postoji također primjerak aranžmana narodne pjesme koji je napravio Norbert Javůrek, vojni kirurg, koji se susreo s Antonínom Tovačovskim (Tovačovský) zahvaljujući svojem studiju u Beču krajem 1850-ih i koji se oduševio zbornskim pjevanjem.¹⁷ Materijal što ga je Kuhač prepisao sadrži Javůrekove aranžmane koji do sada nisu objavljeni.¹⁸

Poznavanje zbirka češkog i moravskog glazbenog folklora javlja se u Kuhačevu opusu osobito u njegovoj zbirci *Južno-slovenske narodne popievke* (dalje: *JSNP*). U IV. svesku postoji legenda o sv. Davidu (*JSNP* IV, br. 1490) preuzeta iz tzv. treće zbirke (1860) Františka Sušila, a u III. svesku moravska pjesma *Sedí ptáček maličký* iz iste zbirke upotrijebljena je kao varijanta br. 971.¹⁹ Međutim, Kuhač je obratio mnogo više pozornosti glazbenom folkloru Hrvata naseljenih u Moravskoj nego moravskim pjesmama. U III. svesku *JSNP* upotrijebljene su pjesme iz drugog izdanja treće Sušilove zbirke, koje su bile zabilježene upravo među pripadnicima hrvatske etničke skupine. U izvornoj tiskovini pjesme nose naslov *Ukázka písní moravských Charvátův od l. 1583 v některých osadách poblíž Dřínovce osazených* (*Primjerci pjesama moravskih Hrvata naseljenih u nekim selima kraj Dřínovca od 1583*). Iz tog je izdanja Kuhač upotrijebio tri ljubavne pjesme od ukupno četiri (četvrta je božićna pjesma) što potječu iz selâ Dobré Pole (Gutfjeld), Nový Přerov (Prerava) i Jevišovka (Frjélištorf, Frélichov).²⁰ Pjesme

¹⁵ Hynek VOJÁČEK [et al.] (ur.): *Sbírka písní slovanských*. M. Perna, Brno 1851. (5 knjiga). Vidi: Stanislav SOUČEK: Dvě črty k dějinám slovanské lidové písně u nás, *Národopisný věstník českoslovanský*, 14/1 (1920), 17-48; 14/2 (1920), 58-64.

¹⁶ HDA, Fond Kuhač, fasc. XXVI/54-IV-11, prilog 2.

¹⁷ Norbert Javůrek (Vojntův Městec, 18. siječnja 1839 — Split, 29. siječnja 1880), aranžirao je pjesme iz Sušilovih zbirka. Njegove je aranžmane tiskala Beseda brněnská god. 1865. (2 knjige), a drugo izdanje naslovljeno kao *České národní písně na Moravě a na Slezsku* objavljeno je u Pragu 1875.

¹⁸ HDA, Fond Kuhač, fasc. XXVI/53-I-22, prilog 1. U rječniku *Český hudební slovník osob a institucí*, ur. Bohumír Štědroň i Gracian Černušák, sv. I, A—L, 581, naveden je samo prijepis do tada neobjavljenih aranžmana koji se čuva u arhivu Umělecká Beseda u Pragu.

¹⁹ František SUŠIL: *Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými*, Brno 1860. (u dalnjem tekstu: S III), br. 2/3. Kuhač je upotrijebio drugu varijantu iz sela Horní Bečva u regiji Valašsko (tj. Moravskoj Vlaškoj) s manjim dijalektalnim otklonima (osobito dijakritičkim znakovima) i artikulaciji. Usp. Kuhačeve bilješke in HDA, Fond Kuhač, fasc. XXVI/54-IV-11, prilog 1. Usp. također češku pjesmu *Trávo, trávo, trávo zelená* iz zbirke Karela Jaromíra Erbena (1847), upotrijebljenu u *JSNP* III (br. 982).

²⁰ *Imala sam miloga* S III suppl. 35/2358 = *JSNP* III, br. 927; *Ej, kad sam ja biv mlad* S III suppl. 35/2359 = *JSNP* III, br. 927; *Povi ti mi, draga mila* S III suppl. 35/2360 = *JSNP* III, br. 925; *Ta zvezda* S III suppl. 35/2661.

su popraćene s komentarom koji otkriva njegov dublji interes za povijest hrvatske dijaspore, kao što je već bio primijetio Pevec, premda nije mogao objasniti Kuhačev izvor informacija.²¹

Ovome valja pridodati da je Kuhač ipak poznao tekstove Aloisa Vojtěcha Šembere posvećene hrvatskim naseobinama u južnoj Moravskoj, prvi put objavljenim u *Časopisu Českého Muzea* između 1844. i 1845.²² Ti su tekstovi bili popraćeni zemljopisnom kartom hrvatskih naseobina ne samo u Moravskoj nego i u Mađarskoj i Austriji.²³ Međutim, Kuhač se pretežno zanimao za manifestacije tradicijske glazbe. Njegov prijepis adventske pjesme *Zdrava Marija divica* uključuje referencu na jedan etnografski esej Ivana Milčetića.²⁴ Milčetić je tu pjesmu dobio u mjestu Dobré Pole (Dobro Polje, Guttenfeld) izravno od moravskog sakupljača Aloisa (Vjekoslava) Maleca²⁵ i objavio je u časopisu *Vienac* 1898. zajedno s drugim pjesmama iz publikacije što su je objavili Malec i Franjo Venhuda. Tako je Kuhač imao neizravnu priliku upoznati se s rezultatima njihova sakupljačkog rada naslovljenog *Molitve i pjesme pro ljud hrvatski v Moravi*.²⁶ Druga pjesma objavljena u Milčetićeve eseju i poznata iz Kuhačeva prijepisa je *Lahku noć, draga braćo mila*. Milčetić je tu pjesmu dobio u selu Jevišovka (Frélichov) od lokalnog učitelja i dao ju harmonizirati varaždinskom zborovodi Vjekoslavu Rosenbergu-Ružiću.²⁷

Vjerojatno zahvaljujući svojem moravskom prijatelju Sigismundu Vašátku Kuhač se zainteresirao za pjesme moravskih Hrvata već krajem 1870-ih. Pisma su putovala u mjesto Velké Meziříčí gdje je Vašátko radio kao odvjetnik od 1867. a da nije prekinuo kontakte s kulturnim društvima u Brnu.²⁸ U pismu datiranom 15. kolovoza 1879. Vašátko je odgovorio na Kuhačev upit glede glazbene kulture u hrvatskim dijasporama. Ovaj Kuhačev moravski prijatelj preporučio mu je Josefa Nehudeka, katoličkog svećenika koji je djelovao u selu Jevišovka (Frélichov,

²¹ D. PEVEC: Kuhačev interes za Hrvate u Moravskoj, *Obzor*, 75 (1934) 274, 1-2.

²² Reprezentativni popis literature vezane uz ovaj predmet objavio je: Richard JEŘÁBEK: *Moravští Charváti — dějiny a lidová kultura: antologie*, Masarykova univerzita, Brno 1991, 16-19.

²³ A. W. ŠEMBERA: O Slowanech w Dolních Rakousích, *Časopis Českého Muzea*, 18 (1844), 536-549; 19 (1845), 163-189, 346-357. HDA, Fond Kuhač, fasc. XXI/53-I-22, prilog 5, 6.

²⁴ Ivan MILČETIĆ: O Moravskim Hrvatima, *Vienac zabavi i pouci*, 30 (1898) 27, 410-413; 29, 442-444; 30, 458-459; 31, 474-476; 32, 487-492; 34, 521-523; 36, 557-558. Kuhačev primjerak odnosi se na pjesmu na str. 489, a na str. 443 nalazi se fotografija Vjekoslava Maleca i Milčetićeve doživljaj sureta s njim.

²⁵ Alois Vjekoslav Malec (Hrbov kraj Velké Meziříčí, 1855 — Dobré Pole kraj Mikulova, 31. listopada 1920), katolički svećenik i regionalni etnograf. Od 1892. bio je župnik u mjestu Dobré Pole i napisao je puno informativnih tekstova o hrvatskoj manjini za specijalizirane časopise. Vidi: R. JEŘÁBEK: *Moravští Charváti ...*, 17.

²⁶ A. V. MALEC — Franjo VENHUDA: *Molitve i pjesme pro ljud hrvatski v Moravi*, Brno 1896.

²⁷ I. MILČETIĆ: O Moravskim Hrvatima ..., 492. Prijepis pjesme naveden je u popisu Instituta za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu; IEF, rkp br. 5/343 s uputnicom na izvornik u HDA.

²⁸ Tri Vašátkova pisma trenutno su dostupna samo kao kasniji prijepisi s komentarima Vinka Žganeca. Ti prijepisi su pohranjeni u IEF (rkp br. 408, str. 1, 2, 287, 288 i 289) i izneseni iz HDA (fasc. XLIV i XLV).

Frjelištorf, Fröllersdorf).²⁹ Kuhač je Nehudeku i napisao pismo, a on mu je odgovorio 1. prosinca 1879.³⁰ Svećenik mu u potankosti opisuje situaciju u hrvatskim naseljima, podsjećajući na odgoj i državnu administraciju na njemačkom jeziku. Uspoređuje Južne Slavene sa židovskim narodom koji je očuvao svoju kulturu, jezik i običaje čak i u vremenima bez slobode. Službe Božje u to su se vrijeme održavale u Jevišovki na češkom i njemačkom jeziku, ali je unatoč tome Nehudek naučio hrvatski »dijalekt« zbog naučavanja, vjerojatno misleći na vjeronauk. Opisuje složenu situaciju u kojoj su u hrvatski jezik ušli elementi češkog i njemačkog (»Oni govore hrvatski, češki i njemački, ali sve loše« — »Sie sprechen kroatish, bohmesh [!] und deutsch, aber alles schlecht«), a u crkvi su dostupne češke pjesmarice i molitvenici; mlađi naraštaj zna češke ljubavne pjesme. Unatoč svemu, Nehudek je vjerovao da će Hrvati poput Židova očuvati svoj nacionalni identitet.

Međutim, obratimo pozornost na Vašátkova i Kuhačeva pisma. U prvom prethodno spomenutom pismu moravski odvjetnik poziva prijatelja da posjeti Brno i sudjeluje na koncertnoj Akademiji kojom se 31. kolovoza 1879. proslavlja 10. obljetnica kluba Radhošť.³¹ No nije pronađen dokaz koji bi dokumentirao da je Kuhač uistinu došao u moravski grad, ali su u objavljenim prikazima navedeni počasni gosti što su došli iz Češke, Šleske i Poljske.³² Program je sadržavao skladbe znamenitih čeških autora, a jedini izuzetak činio je Vatroslav Lisinski čiji je zbor *Predivo je prelo* već otprije bio dobro poznat publici u Brnu.³³

Pismo datirano 5. svibnja 1880. još je zanimljivije. U njemu se Vašátko divi Kuhačevim otkrićima što se tiču melodijskih sličnosti među napjevima u Beethovenovim i Haydnovim djelima i narodnih napjeva, te se čudi zbog čega se nitko do tada nije bavio tom problematikom. Pismo također uključuje izrezak iz časopisa *Osvěta*, koji sadrži rubriku izvješća naslovljenu *Písemnictví jihoslovanské r. 1879*, gdje autor Jaromír Hrubý naglašava važnost Kuhačeve zbirke pjesama. Tu također spominje poteškoće koje je Kuhač doživio za vrijeme boravka kod hrvatske manjine u Mađarskoj i nepravedne napade koji su njegovo sakupljanje etiketirali kao posljednicu ruske propagande.³⁴

²⁹ Josef Nehudek (Moravský Frýdlant, 1826 — Štramberk, 25. svibnja 1905) djelovao je u Jevišovki, a kasnije je bio imenovan pastorom u Štramberku (sjeverna Moravska), gdje je pokrenuo niz vjerskih i kulturnih događaja te godine 1895. organizirao sudjelovanje lokalnih skupina na velikoj Češko-slovačkoj etnografskoj izložbi (Národopisná výstava českoslovanská) u Pragu.

³⁰ HDA, Fond Kuhač, fasc. XXII/53-I-22, prilog 2.

³¹ Program dvodnevne svečanosti pohranjen je u Janáčkovu arhivu Odsjeka za povijest glazbe Moravskog regionalnog muzeja u Brnu, predmet br. JP 17 a, b.

³² *Moravská Orlice*, 8 (2. rujna 1879) 201, 1.

³³ Lisinkijev zbor prvi je put izvela Beseda brněnská 13. lipnja 1868. i potom se javljao na programima istoga društva u godinama 1869, 1875. i nadalje.

³⁴ Jaromír HRUBÝ: *Písemnictví jihoslovanské r. 1879*, *Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice*, ur. Václav Vlček, 10/5 (1880), 435-440; 10/6 (1880), 515-519; za Kuhačevu zbirku *JSNP* vidi str. 437-438.

U trećem pismu od 10. rujna 1885. Vašátko objašnjava neke probleme s pretplatničkim primjercima Kuhačevih publikacija. A ova specijalizirana literatura, koja se marljivo razmjenjivala među slavenskim prijateljima, ostat će kao trajna baština što nadilazi svoje vrijeme sve do danas. Za vrijeme dok je živio Vašátko je uspio sakupiti specijaliziranu knjižnicu od 1227 svezaka, a naslovi što ih je dobio od svojih južnoslavenskih prijatelja tvore jedinstvenu zbirku slavenske literature onoga vremena. Najvažnija činjenica za proučavanje kontakata između češke i južnoslavenskih sredina leži u tome što je 1892, prema Vašátkovoj želji, ta knjižnica postala kamen temeljac zbirke Udruge muzeja u Brnu, odakle je poslije bila premještena u vlasništvo Moravske regionalne knjižnice. Tako su, na primjer, Leoš Janáček i drugi intelektualci okupljeni oko Udruge muzeja imali jedinstvenu priliku proučavati zbirku slavenske literature koja je u ono doba bila najveća i najbolja na tom području. Štoviše, Vašátko je osobno upoznao Janáčka zahvaljujući njegovim aktivnostima u glazbenim krugovima Brna i cijenio ga kao predstavnika novog naraštaja češke glazbene kulture.

Jedan od najzanimljivijih naslova u knjižnici čini Kuhačeva knjiga *Glasbeno nastojanje Gajevih Ilira* na čijoj naslovnoj stranici stoji autorova rukom pisana posveta njegovom moravskom prijatelju datirana godinu dana prije Vašátkove dobrovoljne smrti.³⁵ Nakon toga Kuhač je došao u Velké Meziříčci i zahtijevao Vašátkove rukopise od obitelji moravskog odvjetnika, koji su mu očito i bili uručeni.³⁶

Odnosi Kuhača s češkim i moravskim intelektualcima i glazbenicima u drugoj polovici 19. stoljeća, koje smo barem djelomice ovdje objasnili, daju nam mogućnost uvida u pouzdana prijateljstva i informacijske tokove temeljene na njima, koji su u ovim pojedinačnim slučajevima bili istaknuti činovi na području slavenske sveuzajamnosti. Njihov izniman operativni opseg vrlo je intenzivno utjecao na idući naraštaj i rezultati njihovih aktivnosti i napora tvore trajni temelj za opći osjećaj simpatije i drugarstva među slavenskim narodima, koji je preživio u europskom kulturnom okružju na različitim razinama i s raznim konotacijama sve do naših dana.

(preveo s engleskog Stanislav Tuksar)

³⁵ Franjo Ksaver KUHAČ: *Glasbeno nastojanje Gajevih Ilira: Povjestna crtica*, Naklada Knjižare Mučnjak-Senftlebenove, Zagreb 1885. Vidi Vašátkov primjerak pohranjen u Moravskoj regionalnoj knjižnici u Brnu, sign. br. 1-94.154.

³⁶ V. VÁVRA: *Sbírky Musejního spolku ...*, VI. Materijala danas nema.

Summary

FRANJO KSAVER KUHAČ AND MORAVIA

The study documents the contacts of Franjo Ksaver Kuhač with Czech musical circles in Moravia and also his interest in the traditional culture of the local Croatian diaspora. The key role belongs to his friendship with the lawyer Sigismund Vašátko (1831-1886), who arranged the contacts with the personalities gathered in the Czech musical association *Beseda brněnská*. Thus the work of Kuhač includes a cantata *Na grobu Sv. Metoda*, setting a text by the Brno poet Vladimír Št'astný (1841-1910) as translated by Ivan Trnski. The mutual knowledge is also documented by Kuhač publishing three folk songs of Moravian Croats, which he knew from the collection by František Sušil (1804-1868), as well as, for example, by the torso *Sbírka písní slovanských* (Brno 1851) preserved in Kuhač's legacy in Zagreb. And *vice versa*, Vašátko's unique library contained a representative collection of South Slavic literature and after his death it was kept in the *Muzejní spolek* (Museum Club), where it was available to a wide circle of Brno intellectuals, including Leoš Janáček (1854-1928). In Vašátko's letters addressed to his Croatian friend, there are, besides notes on a book exchange, an invitation for Kuhač to a concert in Brno (31 August 1879) and a recommendation to the priest Josef Nehudek (1826-1905), which enabled the Croatian ethnographer to receive later a written report on the life of Moravian Croats in the village of Frélichov (Frjelištorf).